

Az élelmezési tiszthelyettes és szakmunkásképzés

Széli Ferenc alezredes

Az élelmezési tiszthelyettes képzés kialakulását, fejlődését, mai rendszerét és a továbbfejlesztésre vonatkozó elgondolásokat a következőkben foglalhatjuk össze.

A Magyar Néphadseregben a megalakulását követő időszakban szervezett élelmezési tiszthelyettes képzés nem volt. Az élelmezési tiszthelyettes utánpótlás részben a sorkatonai szolgálat alatt az élelmezési szolgálat különböző területein – raktárosok, beszerzők, szakácsok, – gyakorlatot szerzett és továbbszolgálatot vállaló tisztesekből, tiszthelyettesekből, részben a polgári életből felvett, megfelelő polgári szakképzettséggel rendelkező továbbszolgálatot vállaló tisztesekből, tiszthelyettesekből történt. Volt egy viszonylag kis létszámú tiszthelyettes állomány akik az akkori hadtáptiszti iskoláról különböző okok miatt mint tiszthelyettesek kerültek beosztásba a csapatokhoz. Ebben az időszakban hivatásos tiszthelyettesi állomány nem is volt csak továbbszolgáló.

A hivatásos tiszthelyettesi állomány kategóriát 1958-ban vezették be a továbbszolgáló állomány kategória fenntartása mellett. Az akkor újonnan megalakított hivatásos tiszthelyettesképző iskolán élelmezési tiszthelyettes képzés nem volt.

A hivatásos élelmezési tiszthelyettes képzést a hivatásos tiszthelyettesképző iskolán 1966-ban indították be. A hallgatók beiskolázása részben a már továbbszolgáló állományból történt, akik a tanfolyam elvégzése után hivatásos állományba kerültek, illetve a polgári életből önként jelentkezőkből, akik hivatásuknak választották az élelmezési tiszthelyettesi pályát. A tanfolyam elvégzése után mint hivatásos tiszthelyettesek kerültek a csapatokhoz élelmezési tiszthelyettesi beosztásba.

A betvenes évek elején a hadsereg fejlesztése valamint az állomány kategóriák számarányának változtatása megnövelte a tiszthelyettesi beosztások számát és jelentőségét. Több tiszti beosztást megszüntettek és tiszthelyettesi beosztásra változtattak az élelmezési szolgálat területén is. Így az önálló alegység élelmezési szolgálatvezetői beosztásokat és a beszerző tiszti beosztásokat. Ez a körülmény valamint az általános fejlődés egyre nagyobb követelményeket támasztott a tiszthelyettesi beosztásokat ellátókkal szemben, ami szükségszerűvé tette a tiszthelyettes képzés színvonalának fejlesztését és a pálya vonzásának növelését.

A tiszthelyettes képzés 1973. évi reformja során, amikor létrehozták a hivatásos tiszthelyettesképző bázisokat az átszervezett Hadtáp Kiképző Központ keretében kezdődött meg a korszerűsített kiképzési program alapján az élelmezési tiszthelyettes és szakmunkásképzés, kétéves kiképzési idő alatt.

A cél az volt, hogy a két év alatt olyan élelmezési tiszthelyetteseket képezzenek, akik felavatásuk után képesek ellátni az élelmezési raktárvezetői, beszerzői, ellátó rajparancsnoki, valamint az önálló alegység élelmezési szolgálatvezetői beosztásokat.

Az iskolára történő felvétel előképzettségi követelménye a nyolc általános iskola elvégzése volt, ebből következően célul tűzték ki azt is, hogy a nyolc általános iskolát végzett fiatalok egy, a katonai szakképzettségüknek megfelelő, polgári szakképzettséget és szakmunkásbizonyítványt is szerezzenek a hivatásos tiszthelyettes iskolán folytatott tanulmányaik során.

Az élelmezési tiszthelyettesek az élelmiszer *holt* eladói szakmát tanulták és abból tettek szakmunkásvizsgát, mivel az élelmiszer eladói szakmunkásiskola tananyaga nagyrésztben megegyezett azokkal a szaktantárgyakkal amelyek az élelmezési tiszthelyettesi beosztás ellátásához is szükséges szakismereteket tartalmazták. Így azok a fiatalok, akik nyolc általános iskolai végzettséggel jelentkeztek a tiszthelyettes iskolára, annak sikeres elvégzésével polgári szakképzettséget is kaptak, akik pedig valamilyen más szakképzettség birtokában kezdtek meg tiszthelyettes iskolai tanulmányaikat újabb szakmát is szereztek a már meglévő mellé.

A hetvenes években a lefolytatott ellenőrzések tapasztalatai azt mutatták, hogy a tiszthelyettesi állománynál a felgyorsult nemzedékváltás következtében éppen azokból a szakképzettségű tiszthelyettesekből jelentkezik hiány amelyek az élelmezési szolgálat legfontosabb tevékenységét az ételkészítés szervezését, végrehajtását hivatottak irányítani, a megnövekedett követelményeknek megfelelő szakértelemmel. Ezek a szakács szaképzettségű tiszthelyettesek voltak, természetesen következményeként annak, hogy szakács tiszthelyettes képzés a Magyar Néphadseregben nem volt. A meglévő kevés számú szakács szakképzettségű tiszthelyettes részben még a polgári életben szerezték szakképzettségét, vagy azokból a sorkatonákból előléptetett tiszthelyettesekből tevődött össze, akik a sorkatonák számára szervezett kettő vagy hat hónapos szakács tanfolyamot végezték el sikeresen, és az ott szerzett ismereteket autódidakta módszerrel fejlesztették tovább.

Így vetődött fel az a gondolat, hogy a hivatásos tiszthelyettes képzés keretében kellene megoldani a jól képzett, szakács szakképzettséggel rendelkező szakemberek biztosítását a csapat élelmezési szolgálatok számára.

A szakácsképzés tananyagának elemzése azt mutatta, hogy mindazokat az alapozó szakmai ismereteket tartalmazza, amelyek a különböző élelmezési szakbeosztások ellátásához szükségesek és biztosítja az ételkészítés elméleti és gyakorlati elsajátítását. A vendéglátó ismeretek tantárgy pedig sokkal inkább megalapozza ellátási, gazdálkodási feladataik végrehajtásához szükséges ismereteket, mint a holti előadói ismeretek. Az élelmiszerismeret elsajátítását pedig azonos színvonalon biztosítja, mint a holti eladói tananyag.

A csapat élelmezési szolgálat legfontosabb és legösszetettebb tevékenysége az ételkészítés, annak megtervezése, az étrend szerkesztése, az ételkészítés végrehajtása, a kulturális érteztetés megszervezése. Elsősorban ezeket az ismereteket kell az élelmezési tiszthelyettesnek – aki ezeket a tevékenységeket közvetlenül irányítja – megismernie, megtanulnia kiképzése során.

Az élelmezési szolgálat egyéb beosztásaiban dolgozóknak a tevékenysége is az ételkészítés biztosításának érdekében történik. A beszerző, a raktárvezető, az élelmezési szolgálatvezető munkáját végső soron az ételkészítés biztosításának

az érdekében végzi. Ha pedig annak érdekében dolgoznak, akkor úgy tudják a legjobban ellátni, ha az ételkészítési munkát jól ismerik és annak követelményeit figyelembevéve végzik saját munkájukat.

Az elvégzett összehasonlító elemzés eredményeként született meg az a döntés, hogy az élelmezési tiszthelyettesek az élelmiszer bolti eladói szakma helyett *a szakács szakmunkás képzést* szerezzék meg tiszthelyettes iskolai tanulmányaik során. Ennek meg kellett teremteni a feltételeket, a korszerű követelményeknek megfelelő tankönyv kialakítást, ahol az ételkészítés alapjait a gyakorlatban elsajátíthatják a hallgatók, gazdag szakmai tapasztalatok birtokában levő szakoktratóktól. A feltételek megteremtése után 1977-ben indult meg *a szakács szakmunkás képzéssel* egybekötött hivatásos élelmezési tiszthelyettes képzés.

Az első szakács szakmunkás képzéssel kibocsátott évfolyam hallgatóinak beosztásba helyezése óta figyelemmel kísértük beilleszkedésüket, munkájuk eredményességét a különböző élelmezési tiszthelyettesi beosztásokban. Megállapításaink azt igazolják, hogy helyes döntés volt a szakács szakmunkás képzés bevezetése, ezen ismeretek birtokában az élelmezési szolgálat minden területén alkalmazhatók a kibocsátott tiszthelyettesek, természetesen figyelembevéve egyéni adottságaikat, ambícióikat.

Különösen jó volt a kiképzés határfoka azoknál a hallgatóknál, akik már valamilyen rokon szakképesítés birtokában – hentes, cukrász, felszolgáló, stb. – jelentkeztek a tiszthelyettes iskolára. A képzés eredményességének egyénekre terjedő vizsgálatával megállapítható volt elég egyértelműen, hogy az eredményesség határfokát ezeknél a hallgatóknál a hosszabb képzési idő és a több, üzemi munkahelyen végrehajtott *szakmai gyakorlat növelte*. Nyilvánvaló, hogy két év alatt kevesebb gyakorlati foglalkozást lehet tartani – annak ellenére, hogy a tiszthelyettes iskolai kiképzés intenzitása lényegesen nagyobb mint a szakmunkás iskolákban – ha az elméleti tárgyak oktatását azonos szinten tartjuk és még a katonai kiképzésre is elegendő időt kell fordítani.

Ezen megfontolások értékelése, a követelmények állandó fokozódása az élelmezési szolgálattal szemben, tették indokolttá és szükségessé *a négy éves szakmunkás képzéssel egybekötött élelmezési tiszthelyettes képzés bevezetését*. Ennek alap gondolata abból indult ki, hogy a szakmunkásképzést azonos módszerrel kell szervezni, és azonos idővel: három év, mint a polgári szakmunkásképző iskolákban. Természetesen azonos életkorú gyerekekkel, tehát tizennégy éves kortól, amikor az általános iskolát befejezik. Ebben az életkorban fogékonyabban az új ismeretek befogadására, a nevelői munka eredményesebb lehet mint a fiatal felnőttkorban.

Így került sor 1982. augusztusban a Magyar Néphadsereg Élelmezési Tiszthelyettes és Szakmunkásképző Iskola megalakítására. Az iskola az MN Hadtáp Kiképző Központ keretében – annak bázisán – önálló szervezetként került felállításra. Feladata a Magyar Néphadsereg részére olyan élelmezési tiszthelyettesek képzése akik a képzési idő alatt szakács szakmunkás képesítést szereznek és képesek lesznek minden élelmezési tiszthelyettesi beosztás ellátására. A képzés időtartama négy év. Az első három évben kollégiumi rendszerű szakmunkás képzés folyik és kevés óraszámú katonai alapkiképzés.

A harmadik év sikeres befejezése után lesznek katonai hallgatók az ifjú növendékek. A katonai állománybavétel után egy hónapos alapkiképzést kapnak, majd leteszik a katonai esküt. Az eskü letétele után hivatásos tiszthelyettes hallgatók lesznek. Az egyéves igen intenzív képzés során sajátítják el azo-

kat az ismereteket, amelyek a hivatásos élelmezési tiszthelyettesi beosztások ellátáshoz szükségesek. A negyedik év végén kibocsátó vizsgát tesznek a hallgatók és ennek keretében teszik le a szakács szakmunkásvizsgát is.

A kollégiumi rendszerű szakács szakmunkás képzés ideje alatt az oktatás két ciklusban történik, egy hét elméleti oktatás és egy hét gyakorlati oktatás.

Az elméleti oktatási héten tanulnak közismereti tantárgyakat – magyart, történelmet, matematikát, biológiát, kémiát –, valamint szaktantárgyakat. A szaktantárgyak – vendéglátó ismeretek, élelmiszerismeret, ételkészítési ismeretek – megalapozzák egyrészt az ételkészítési gyakorlati munkát, a tankonyhai és üzemi gyakorlatot, másrészt pedig alapot adnak az élelmezési tiszthelyettesi feladatok ellátásához szükséges ismeretek elsajátításához.

A gyakorlati héten az elméleti kiképzésre alapozva két nap egyéni tankonyhai gyakorlat során tanulják meg az ételek elkészítését, ahol mindenki önállóan dolgozik. A hét másik három munkanapján a kijelölt katonai szervezetek konyhái üzemi gyakorlaton vesznek részt a növendékek, ahol üzemi méretekből tanulják és gyakorolják az ételkészítést és a konyhai munka megszervezését.

A katonai kiképzés során tanulnak politikai ismereteket, általános szabályozási alapismereteket, általános harcászati és harcbiztosítási alapismereteket. A szakmai ismeretek keretében az élelmezési ellátás, gazdálkodás, nyilvántartás szabályait, valamint élelmezési ellátást harcban. A katonai kiképzés ideje alatt kapják a gépjárművezetői képzést és gépjárművezetői vizsgát tesznek személy és tehergépkocsi vezetésből.

A szakmunkás és a katonai képzés ideje alatt a testnevelési órák keretében, valamint a tömegsport foglalkozásokon és a különböző sportszakkörökben rendszeres testedzésen vesznek részt a növendékek.

A négy éves tiszthelyettes képzés rendszerének bevezetésével biztosítottá vált, hogy azonos időtartamú de intenzívebb kiképzésben részesüljenek mint a polgári szakmunkásképző intézetekben és ezzel elérjük, hogy az iskolát elvégző felavatott tiszthelyettesek mindegyike jól képzett, megfelelő gyakorlattal rendelkező szakemberként kezdhesse meg tevékenységét a csapatoknál.

A hivatásos élelmezési tiszthelyettes képzés rendszerének egy részét képezi a csapatok által továbbszolgáló állományba felvett tisztességek, tiszthelyettesek levelező rendszerű hivatásos tiszthelyettes képző tanfolyama. A tanfolyam a Hadtáp Kiképző Központ keretében került megszervezésre, időtartama tizenegy hó-

nap. A tanfolyamra azok a továbbszolgáló tiszthelyettesek kerülnek felvételre, akik vállalják a hivatásos tiszthelyettesi szolgálatot és megfelelnek az előírt egészségügyi, előképzettségi követelményeknek és előjáró parancsnokaik javasolják felvételüket.

A tanfolyam ideje alatt van alapösszevonás (egy hónapos), kétszer kétnapos konzultáció és vizsgaösszevonás. A tanfolyam ideje alatt tehát zömmel egyéni tanulás útján, általános katonai ismereteket, anyagismeretet, élelmezési szakismeretet sajátítanak el a hallgatók. A hivatásos tiszthelyettesi vizsga sikeres letétele után hivatásos állományba kerülnek. Akik továbbszolgáló tisztességeként végeztek a tanfolyamot előlépnek őrmesterré.

A hivatásos élelmezési tiszthelyettesek továbbképzését szolgálja az esetenként szervezett két hónapos bentlakásos ismeretbővítő tanfolyam. Erre a tanfolyamra azok a hivatásos tiszthelyettesek kerülnek beiskolázásra, akik már legálább nyolc-tíz éve vannak hivatásos állományba, esetleg magasabb tiszthe-

lyettesi beosztásba tervezik és az előjáróik indokoltnak tartják az ismeretbővítő tanfolyamon való részvételüket.

A tanfolyamon általános katonai ismereteket, élelmezési anyag és szakismereteket tanulnak a tanfolyam hallgatói. A tananyag összeállításánál a cél az, hogy a hallgatók megismerjék az új elveket, az új anyagokat és technikai eszközöket, az új gazdálkodási szabályozókat, amelyek az élelmezési szolgálat tevékenységét meghatározzák. A tanfolyam eredményes elvégzéséről a hallgatók bizonyítványt kapnak.

A hivatásos élelmezési tiszthelyettesek képzési rendszerébe tartozik a zászlósi tanfolyam is. A zászlósi tanfolyamra azok a hivatásos főtörzsőrmesterek jelentkezhetnek, akik már legalább öt éve főtörzsőrmesterek és előjárójuk javasolja a tanfolyamon való részvételüket.

A tanfolyam levelező rendszerű, tizenegy hónap időtartamú. A tanfolyam ideje alatt kétszer három nap összevonáson, kétszer két nap konzultáción és a vizsgaösszevonáson vesznek részt a hallgatók. A tananyag elsajátítása a hivatásos tiszthelyettesinél magasabb színvonalú általános katonai, harcászati, hadtápbiztosítási és élelmezési szakmai ismereteket biztosít a hallgatók részére.

Az élelmezési szakmai ismeretek tananyagának összeállítása azt a célt is szolgálja, hogy részletesebben megismerjék az önálló alegység élelmezés szolgálatvezető feladatait, a gazdálkodási, elszámolási feladatok végrehajtását, tümaszkodva a már megszerzett gyakorlati ismeretekre, tapasztalatokra. A tanfolyam elvégzése nem jelent automatikus előléptetést a zászlósi rendfokozatba. Az előléptetés a várakozási idő lejártával történik.

Az élelmezési tiszthelyettes képzés sajátos területe a tartalékos élelmezési tiszthelyettesek képzése. Az élelmezési tartalékos tiszthelyettes képzésbe azok a sorköteles fiatalok kerülnek bevonásra, akik főiskolai tanulmányokat folytattak, azt sikeresen befejezték és sorkatonai szolgálatot még nem teljesítettek. Elsősorban azok kerülnek az élelmezési szakon kiképzésre, akik az élelmezéssel kapcsolatos főiskolai szakon végeztek. Ilyenek a Kereskedelmi és Vendéglátóipari főiskola, a különböző élelmiszeripari főiskolák.

A tartalékos élelmezési tiszthelyettes képzés ideje tizennyolc hónap, ebből négy hónap a bázis képzés ideje a Hadtáp Kiképző Központban, tizennégy hónapot töltenek a csapatoknál tiszthelyettesi beosztásban, majd végül a leszerelés előtt két hetes záróösszevonásra kerül sor. A bázis képzés idejéből egy hónap a katonai alapkiképzés és három hónap az elméleti tiszthelyettes képzés ideje. Az elméleti képzés programját úgy állították össze, hogy a hallgatók főiskolai képzettsége biztosítja az élelmezési alapismereteket és csak a katonai élelmezés sajátosságaival kell megismertetni a hallgatókat, és felkészíteni őket a csapatoknál a tiszthelyettesi beosztásokban **végzendő** feladatokra.

A bázis képzés befejezésekként vizsgát tesznek és egységesen szakaszvezetői előléptetést kapnak. Ebben a rendfokozatokban mennek a csapatokhoz. A gyakorló csapatszolgálat után leszerelésük előtt az elméleti és gyakorlati kiképzéssel tanúsított előmenetelük és magatartásuk alapján kerülnek felavarássra tartalékos tiszthelyetessé, őrmestertől zászlósig terjedő rendfokozatokba.

Az eddigi tapasztalatok alapján ez a képzési forma jól bevált. A szakmailag már felső fokon képzett fiatalok gyorsan képesek elsajátítani a katonai élelmezési szakismereteket. A csapatoknál felelős beosztásokban dolgozva több mint egy évet, begyakorolják az élelmezési tiszthelyettesi feladatok ellátását és jól felkészült tartalékos élelmezési tiszthelyettesekké válnak. Ez a képzési forma

jól biztosítja a Magyar Néphadsereg tartalékos élelmezési tiszthelyettes szükségletét az elkövetkező években is.

Végül a hivatásos élelmezési tiszthelyettes képzés belátható időn belüli továbbfejlesztésének célkitűzéseiről. Elvi jelentőségű döntés született arról, hogy a négy éves szakmunkásképzéssel egybekötött tiszthelyettes képzést *szakközépiskolai szintre kell emelni.*

A már kialakított elgondolás szerint a négy éves élelmezési tiszthelyettes iskolán a „vendéglátóipari szakközépiscola” anyagát fogják tanulni a növendékek és tanulmányaik végén érettségi vizsgát is tesznek. Ezzel elérjük, hogy általában elismert középfokú szakmai végzettséggel és általános műveltséggel rendelkező fiatal tiszthelyetteseket adjon az iskola a Magyar Néphadsereg élelmezési szolgálata számára. Ugyanakkor megalapozottá válik egyéni előrehaladásuk is. A középiskolai végzettség birtokában a rátermettek könnyebben tanulhatnak tovább és érherik el a tiszti rendfokozatot. Így már az induláskor nagyobb perspektíva állhat a tiszthelyettesek előtt, mint a jelenlegi képzési formában és ez még vonzóbbá teheti a fiatalok előtt a tiszthelyettesi pályát.

A hivatásos élelmezési tiszthelyettes képzés nagy utat tett meg viszonylag rövid idő alatt a minőségi fejlesztés útján. Két év múlva kerülnek a csapatokhoz a négy éves tiszthelyettes iskoláról kikerülő széles körű szakmai és katonai ismeretekkel rendelkező fiatal tiszthelyettesek, akik már gazdag gyakorlati tapasztalatokkal is rendelkeznek majd a tiszthelyettesi pálya kezdetén. A bevezetésre kerülő szakközépiskolai rendszerű tiszthelyettes képzés megvalósítása során már a jövő évszázad kövencelményének megfelelő tiszthelyetteseket kell képeznünk.